

16. *Приходько С.М.* Політичні аспекти теорії еліти в українській суспільно-політичній думці ХХ ст. – К.: Стилос, 1999. – 47 с.

17. *Сікора І.* Концепція «дідинного гетьманату» В'ячеслава Липинського у світлі сучасного трактування легітимності політичної системи // Липинський В. Студії. Т.1: В. Липинський: історико-політологічна спадщина і сучасна Україна; Матеріали міжнародної наукової конференції. – Київ-Луцьк-Кременець. – К., 1994. – С. 129-131.

УДК 338.242.4.025.2(439)

Д.І. Ткач
доктор політичних наук, професор,
проректор з міжнародних питань,
Університет економіки та права «КРОК»

Формування ринкової фінансово-кредитної системи в Угорщині (досвід 90-х років ХХ сторіччя)

У статті аналізуються найважливіші кроки формування ринкової фінансово-кредитної системи економіки Угорщини. Визначаються ключові її напрями у 90-х роках ХХ сторіччя. Автор детально аналізує становлення ринкової банківської системи. На цій основі робиться висновок про те, що на перехідному етапі розвитку постсоціалістичної країни проведення економічних реформ без втручання держави є нереальним.

Ключові слова: Угорщина, реформування економіки, лібералізація господарської діяльності, зовнішньоекономічні зв'язки, формування ринкової банківської системи.

Д.И. Ткач
доктор политических наук, профессор
проректор по международным вопросам,
Университет экономики и права «КРОК»

Формирование рыночной финансово-кредитной системы в Венгрии (опыт 90-х годов ХХ столетия)

В статье анализируются важнейшие шаги формирования рыночной финансово-кредитной системы экономики Венгрии. Определяются ключевые ее направления в 90-х годах ХХ века. Автор подробно анализирует становление рыночной банковской системы. На этой основе делается вывод о том, что на переходном этапе развития постсоциалистической страны проведение экономических реформ без вмешательства государства нереально.

Ключевые слова: Венгрия, реформирование экономики, либерализация хозяйственной деятельности, внешнеэкономические связи, формирования рыночной банковской системы.

D. Tkach

*Professor, Doctor of Political Sciences,
Vice-rector for International Affairs,
“KROK” University*

Formation of the Market of Financial and Credit System in Hungary (Experience of 90-ies of the XX century)

The article analyzes the most important steps of formation of the market of financial and credit system of the Hungarian economy. It identifies the key trends in the 90-ies. The author analyzes in detail the establishment of a market banking system. On this basis, it is concluded that the transition of post-socialist countries of economic reform is impossible without government interference.

Keywords: *Hungary, reformation of economy, liberalization of economical activities, foreign economic relations, formation of a market banking system.*

Постановка проблеми

Розглядаючи події в Угорщині 1990-х років, важливо глибше осмислити теоретико-методологічні проблеми, пов'язані з оцінкою сучасних трансформаційних процесів, особливо в банківській сфері. Саме тоді робилися найважливіші кроки реформування економіки Угорщини, визначалися ключові її напрями, а саме—лібералізація господарської діяльності. Для України це є актуальним і сьогодні, тому що незважаючи на 25 років незалежності, у державі й сьогодні не здійснено тих економічних реформ, які угорці реалізували, ще у 90-х роках минулого століття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Дослідженню проблематики реформування Угорщини на шляху трансформації присвячені дослідження українських учених: Є.Р. Бершеди [19], В. Геєця [18], О. Півоварського [1], Д.І. Ткача [20], а також іноземних: Дж. Сакса [1], Л. Бальцеровича [2], І. Verend [15], Kuczsi, Tibor [24], Ласло Соч. [8], Róna-Tas, Ákos [25], і російських: О.Т. Богомолової [6], Р.С. Гринберга [11], Л. Данко [26], Л.С. Лукіної [23], М.А. Усієвича [12], І.Г. Ушкалова [22], Є.Є. Шестакової [21] та інших.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми

У сучасній економічній науці значна увага приділяється аналізу трансформаційних процесів в економіках постсоціалістичних держав, існують різні підходи до цієї проблематики, більшість із яких розглядає сучасну трансформацію як перехід до ринкових відносин. Однак у вітчизняній науці цій проблематиці приділено недостатньо уваги.

Формулювання цілей статті

Метою статті є аналіз ключових кроків реформування фінансово-кредитної системи Угорщини на шляху трансформації, а також визначення її напрямів; аналіз становлення банківської системи Угорщини.

Основний матеріал дослідження

Важливою сферою державної інтервенції в угорську економічну сферу став фінансовий капітал. Угорська держава активно сприяла створенню нових для

постсоціалістичних реалій таких фінансових інституцій, як комерційні банки, товарні, фондові та валютні біржі, інвестиційні фонди тощо.

Особливо потрібно сказати про реформування кредитно-банківської системи. Головне завдання банківських реформ в Угорщині, що постало у зв'язку з переходом до ринкової економіки, полягало у тому, щоб перебороти глибокий розрив між адміністративними й ринковими відносинами у банківській справі. Для переходу від адміністративних до ринкових відносин треба було відмовитися від монополії держави, сформувавши умови для перетворення банківських інститутів, а також правил і практики їхнього заснування, функціонування та припинення діяльності (банкрутства).

В Угорщині сформована й продовжує формуватися ринкова банківська система з перевагою рис німецького типу. Але в принципі вона містить, принаймні на сучасному етапі розвитку, багато інших елементів, у тому числі й успадковані від колишньої адміністративної системи організації банківської справи.

Перший поштовх цьому процесу був даний ще до зміни системи, у 1987 р., з утворенням дворівневої банківської системи, якій поряд із центральним емісійним банком була створена мережа комерційних банків (КБ). Цим КБ, названим згодом «старими КБ», передавалися відповідні державні активи й пасиви, майно, клієнтська мережа й кадровий персонал. У складі активів при цьому значилися і проблемні або «погані» борги. Але зміст перетворення полягав у підвищенні комерційної самостійності й відповідальності інститутів, що виконують банківські функції.

Одночасно державний Монобанк, який діяв раніше, звільнявся від адміністративних і комерційних функцій, перетворювався в установу зі статусом звичайного для ринкової економіки ЦБ, тобто зосереджував у собі функції емісійного центру, банку банків і центральних органів держави.

Обидві лінії перетворень, тобто створення перших КБ і становлення ЦБ, не може розглядатися як якась разова акція. Це тривалий і складний процес, що тривав в Угорщині аж дотепер. Незакінченість процесу трансформації у цій сфері проявляється хоча б у тому, що в КБ постійно виникають проблеми з ліквідністю, приватизацією, реструктуризацією тощо, а в ЦБ – проблеми щодо зменшення адміністративних та розширення ринкових методів регулювання грошової маси, заснування й забезпечення діяльності КБ.

Наступний великий крок у розвитку банківської реформи ринкового типу полягав у відмові від державної монополії у сфері діяльності фінансових інститутів. У 1991 р. були прийняті закони, що регулюють діяльність банків відповідно до нових економічних умов і характеризуються рішучим переходом до ринку, за якими дозволялися заснування й функціонування нових недержавних, у тому числі приватних та іноземних чи змішаних КБ й інших фінансових інститутів за участю недержавних власників.

У 1991–1993 рр. Угорщина потрапила у кризу виробництва, пов'язану з проведенням економічних реформ. Ця ситуація зачепила й банківську сферу, оскільки призвела до різкого збільшення числа неплатоспроможних підприємств. Цьому сприяли і не зовсім продумані дії уряду, який ініціював прийняття в 1991 р. трьох дуже жорстких законів: про фінансові інститути, про звітність і про банкрутство. У результаті прийняття останнього у 1991–1993 рр. було ліквідовано близько 1500 підприємств, ще проти майже 8500 порушено процедуру банкрутства. Ці підприємства давали 30% промислової продукції, 25% експорту. Це, звичайно, досить негативно вплинуло на становище банків. Для ліквідації кризи банківської системи потрібно було термінове втручання держави.

3 грудня 1992 р. розпочався процес реструктурування угорської банківської системи, що супроводжувався значною державною дотацією проблемних, насамперед великих, а також і середніх банків. Цей процес отримав назву консолідації банківської системи, що затяглася на кілька років. Консолідація складалася з декількох етапів і розрізнялася за методами реалізації, які були розроблені державою, здійснювалися за рахунок засобів держави і під її контролем.

Цей процес розпочався наприкінці 1991 р., коли держава прогарантувала комерційним банкам приблизно половину ненадійних кредитів, які вони успадкували від Угорського національного банку в 1987 р. На другому етапі в грудні 1992 р. була проголошена так названа консолідація (реструктуризація) кредитів, у межах якої відбувалося очищення банківських активів шляхом обміну у визначеній пропорції їхніх «поганих» кредитів на державні облигації.

У 1993 р. проходило кілька процесів консолідації великих і середніх банків, основаних на збільшенні капіталу. Частка держави в капіталі консолідованих банків, що у 1991 р. становила 41,4%, виросла до 69% у 1994 р. Політика консолідації не принесла особливих успіхів, при цьому обійшлася державі за цей період у 600 млрд форинтів. Однак, оскільки виділення державою настільки значних коштів не супроводжувалося пред'явленням до банків досить жорстких вимог щодо подальшої діяльності, в 1995 р. комерційний банківський сектор знову опинився в критичному стані. У цьому зв'язку почався новий етап консолідації банків, але тепер уже жорстко пов'язаний з підготовкою їх до наступної приватизації. Цього разу вплив державних засобів відбувався у разовому порядку і поширювався тільки на великі державні банки, призначені для приватизації за участю іноземного капіталу.

Таким чином, якщо консолідація 1992–1994 рр. призвела практично до націоналізації банків, то її продовження в 1995–1997 рр. супроводжувалося їх прискороною приватизацією.

У результаті проведення реструктуризації обсяг «поганих» боргів у 1994–1997 рр. знизився більш ніж на 300 млрд форинтів, їх питома вага у загальній сумі боргів скоротилася з 13,2% у 1993 р. до 1,2% у 1997 р., а всіх проблемних кредитів відповідно – з 29,5% до 8,8%. Зміцнилося фінансове становище банків, середній по банківській системі коефіцієнт достатності капіталу значно перевищив запропонований законом про фінансові інститути 1991 р. рівень 8%, досягши в 1995–1997 рр. близько 18%. Кількість банків скоротилася усього на три, не було жодного випадку заморожування банківських рахунків чи відмови повернути гроші вкладникам. Таким чином, незважаючи на серйозні витрати, проведена реструктуризація чи, як говорять угорці, консолідація, врятувала угорську банківську систему від розвалу, сприяла упорядкуванню банківських активів, запобігла втраті вкладниками своїх вкладів, що могло б викликати серйозне соціальне потрясіння, втрату довіри до банків.

Хоча частина угорських економістів критикують уряд за те, що держава заплатила занадто високу ціну за консолідацію, західні експерти оцінюють її підсумки як дуже позитивні. Так, експерти Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) вважають процес реструктуризації в Угорщині цілком вдалим, а банківську систему країни, що сформувалася в її результаті до 1997 р., найбільш здоровою і стабільною серед країн регіону. Високо оцінюють стабільність угорської банківської системи й експерти комісії ЄС, що підготували аналітичний матеріал у зв'язку із заявою Угорщини про прийом до ЄС [13].

До кінця 1995 р. банківська система Угорщини, наприклад, включала вже, крім ЦБ, 43 КБ, інвестиційних банки і спеціалізованих інститутів; 251 ощадний

і 4 кредитних кооперативи. Банківську сферу обслуговували незалежний від ЦБ державне АТ Інвестиційний банк (управління державним КБ з високою часткою проблемних активів), Державний фонд страхування внесків (ДФСВ), Фонд страхування внесків ощадних і кредитних кооперативів. Функціонували також Корпорація з кредитних гарантій (АТ за участю держави і КБ за гарантіями усіх видів кредитів для підприємців і заліку взаємних вимог); державна Корпорація за гарантіями експорту (страхування експортних ризиків, кредитування експорту за рахунок ре-фінансових кредитів ЦБ), Гарантійний фонд для дрібного бізнесу й інші організації.

Станом на червень 1996 р. баланс усіх фінансових інститутів становив 4194,1 млрд форинтів. З цієї суми на частку КБ припадало 95,2%, на частку кооперативних інституцій – 4,8%. Державна власність становила 21,3%, приватна – 73,9%, у тому числі іноземна – 38,7%. Розподіл же цієї суми (4194,1 млрд форинтів), прийнятої за 100%, за окремими категоріями банків відбувся так: великі банки – 67,6%; середні – 18,6%; дрібні – 9,0%, усього – 95,2%. Іноземна участь у великих КБ була на рівні 18,7%, середніх – 15,6%, дрібних – 4,4%, усього – 38,7% [14].

Можна зазначити, що на середину січня 1996 р. долар США прирівнювався до 136,9, а на середину квітня 1997 р. – уже до 180,535 форинтів, на грудень 2002 р. – 250 форинтів. Весь зазначений баланс фінансових інститутів у доларовому еквіваленті не перевищує, отже, 30 млрд дол., що менше активів одного найбільшого банку, наприклад, в Австрії. Активи німецького Дойче банку, що займає по їхній сумі серед КБ перше місце у світі, у 1995 р. становили 503 млрд доларів.

За оцінками деякого із західних експертів, КБ може почувати себе вільно й упевнено вирішувати виникаючі проблеми за умови, що він має у розпорядженні кошти, не менш як 20 млрд доларів [15].

У 1990–1997 рр. відбулася приватизація угорських банків за участю іноземних інвесторів. Так, якщо в 1990 р. усі великі банки були державними, то в 1997 р. усі 7 великих банків перейшли в приватну власність, у тому числі 5 – в іноземну. Найбільш активно цей процес відбувався в 1994–1997 рр., коли було прийнято політичне рішення про приватизацію великих банків за участі іноземного капіталу. У 1997 р. вона завершилася: частка іноземного капіталу перевищила 60%, частка державної власності знизилася до 21,1%.

Центральний банк, за словами його голови у 1998 р. Георгі Шурані, відіграв важливу роль у реформуванні всієї банківської системи країни. Центральний банк, на його думку, не повинен займатися комерційними питаннями. Його функції: забезпечити стабільність і нульову інфляцію. Що стосується розподілу ресурсів, то це – привілей ринку. Таким чином, Центральний банк повинен бути незалежним як від парламенту, так і від уряду. Тільки за такої умови він зможе виконувати свої функції.

Угорський банкір зазначив також, що саме після створення цього банку вдалося успішно вирішити й питання залучення іноземних інвестицій. На 1998 р., підкреслив він, 90% банків Угорщини – приватні. Дві третини з них належать іноземним інвесторам. Але до керівництва таких банків входять угорці. На думку західних експертів, сьогодні Центральний банк Угорщини – один із кращих у Східній Європі. Це підтверджується й тим, що економіка Угорщини фактично не постраждала від фінансової кризи.

Таким чином, основними напрямками та результатами банківських реформ в Угорщині були такі.

По-перше, це формування нової законодавчої бази банківської справи, що відповідає вимогам ринкових відносин. У новому законодавстві фіксуються такі

положення, як відмова від монополії держави на банківську справу, впровадження підприємництва й конкуренції фінансових інститутів на фінансових ринках, перехід держави від адміністративного управління до економічного регулювання ринків коштів і капіталів. В усіх цих і низці інших галузей законодавство поступово удосконалюється, стає більш наближеним до вимог внутрішніх і зовнішніх банківських ринків.

По-друге, найважливішим елементом реформи в банківській сфері стала приватизація державної власності як умови розвитку конкурентної боротьби за обслуговування клієнтури, особливо недержавних і приватних підприємств. Конкуренція у принципі веде до стабілізації обґрунтованих цін на банківські послуги, розширення їх асортименту й підвищення якості.

По-третє, просуванню реформи у банківській сфері сприяє перехід від адміністративного до ринкового регулювання діяльності банківського сектора в цілому й окремо взятих КБ. Становлення й розвиток нової системи регулювання ґрунтується на відповідній законодавчій базі. В Угорщині системи грошово-кредитного й банківського регулювання постійно змінюються, удосконалюються й у цілому посилюються. Найбільш загальний напрям змін – зближення з відповідними параметрами аналогічних систем у країнах ЄС. Більш складно стало отримати ліцензію для заснування нових КБ. Підвищуються вимоги до мінімуму статутного капіталу (еквівалент 5 млн єку і вище), професіоналізму, ділової і цивільної репутації керівництва КБ, обґрунтованості пропонованих ними стратегій, програм діяльності й розвитку на найближчі 3–5 років. Поступово ліквідується різниця у вимогах до вітчизняних та іноземних засновників. З метою недопущення надмірного монополізму введено правило, за яким лімітується по частці володіння акціями КБ одного чи групи взаємозалежних акціонерів (до 15 чи 25%), а також частки володіння КБ акціями суб'єктів господарства, що не є фінансовими інститутами (наприклад, до 15% до капіталу даного КБ у цілому і до 10% у капіталі суб'єкта господарства). Посилюються і процедури вкладу коштів у статутний капітал при заснуванні нового КБ. Половину коштів відразу вносяться готівкою, інші – з розстрочкою (до року) і, можливо, в інший, але ліквідній формі.

Нарешті, по-четверте, банківські реформи в Угорщині припускають послідовне підпорядкування побудови й функціонування КБ принципам ринкової, комерційної діяльності, тобто одержання прибутку й використання частини його на збільшення власного капіталу, резервів і кредитоспроможності. Кожен КБ повинний мати свою власну нішу на ринку банківського продукту, діставати прибуток, а не бути збитковим, розробляти стратегію подальшого розвитку й використовувати ту чи іншу частину прибутку на реалізацію цієї стратегії. У стратегії може передбачатися, наприклад, просте розширення масштабів виконуваної діяльності, освоєння нових ніш чи посилення спеціалізації, відхід від принципу універсальності тощо.

Просування вперед ринкових реформ банківського сектора за всіма зазначеними напрямками сприяло його оздоровленню і росту потенціалу ефективної діяльності. Будучи спрямованою на обслуговування своєї клієнтури, включаючи особливо приватне й корпоративне підприємство в реальному секторі економіки, така діяльність може зробити істотний внесок у вирішення проблеми переходу від кризи до економічного росту.

Стимулювання державою економічного росту в Угорщині на першому етапі економічних реформ здійснювалося головним чином через грошово-кредитне та податкове регулювання. Водночас інвестиційна, інноваційна, промислова та науково-технічна політика, необхідна для структурної адаптації національного

виробника до вимог внутрішнього та зовнішнього ринків, практично не проводилася через брак коштів. Однак, оскільки умови для господарювання продовжували погіршуватися, загроза закриття виробництва насунулась не тільки на застарілі підприємства, а й на модерні, які були в умовах соціалізму цілком конкурентні на зовнішньому ринку, це стосувалося, у першу чергу, машинобудування, електронної та фармацевтичної промисловості. Ситуація ускладнювалася ще й тим, що на цих підприємствах працювало досить багато людей, і вразі зупинки виробництва, це могло призвести до соціального вибуху.

Таким чином у держави не залишалось іншого вибору, ніж узяти на себе функцію підтримки перспективних виробництв, що було непритаманним для ринкової економіки. Про те, як проблему неплатежів вирішував уряд Й.Анталла, було сказано вище. Уряд Д.Хорна своєю чергою був змушений піти на проведення фінансової реструктуризації тих підприємств, які мали найбільш важливе економічне значення для держави, з використанням навіть таких неринкових методів, як відстрочка погашення боргів, взаємозалік та списання частини з них, надання гарантій під нові займи, митних та податкових пільг. Фінансовим джерелом для здійснення цих кроків був бюджет, що є також винятком у ринковій економіці.

Поряд із цим в Угорщині докладалися зусилля до збільшення зацікавленості та можливостей банків у мобілізації коштів, у тому числі збережень населення, для вкладу в реальний сектор економіки. Через низьку прибутковості та високі ризики кредитування виробництва угорські банки почали віддавати перевагу вкладенню грошей у більш надійні та прибуткові державні цінні папери. Для переорієнтації національного капіталу з фінансово-спекулятивної сфери в матеріальне виробництво й концентрації кредитної діяльності банків на суспільно необхідних напрямках у країні почали розроблятися цільові програми, створюватися спеціалізовані державні та змішані інститути довгострокового інвестування, кредиторам та кредитотримувачам надавалися податкові пільги, здійснювалася державна підтримка житлових кредитів тощо. Ці заходи стимулювали поширення банківського кредитування на ризикові галузі та сфери економіки, підвищували доступність кредитів для підприємств і населення і врешті-решт забезпечували постійне переведення економіки на нормальну кредитну основу.

Велика увага приділялася і створенню привабливих умов для іноземних інвестицій. Адже на тлі кризи стратегій діяльності угорських економічних суб'єктів та непослідовної стратегії держави діяльність в економіці іноземного інвестора має стабілізуючий ефект, тому що саме він є суб'єктом ефективної економічної стратегії, носієм новітніх технологій виробництва та управління, створює умови для збільшення зайнятості, доходів та експорту. Для залучення капіталів із-за кордону уряд Й.Анталла створив досить пільгові умови для інвесторів, вони звільнялися від сплати податків та мали можливість користуватися дешевою робочою силою, у тому числі й спеціалістами, а також вільно вивозити свої прибутки за кордон. У першу чергу, це стосувалося всього сектора промисловості, телекомунікацій, енергетики, оптової торгівлі, банківських операцій. Пізніше частина цих преференцій була скасована. Але капітал пішов в Угорщину, там прижився і функціонує.

Експерти МВФ виділяють кілька ключових факторів, що забезпечили Угорщині приплив прямих іноземних інвестицій. По-перше, відносна стабільність макроекономічних умов і сприятливе інвестиційне законодавство. По-друге, сприятливий податковий клімат і використання спеціальних стимулів для залу-

чення інвесторів (наприклад, корпоративний податок в Угорщині становить 18% у порівнянні з 34% у Польщі і 30–40% у країнах Євросоюзу).

По-третє, наявність гнучкого ринку праці, на якому заробітна плата, тривалість робочого дня й умови щодо охорони праці залежать від реальних економічних можливостей країни (наприклад, реальна зарплата в Угорщині нижче, ніж у країнах ЄС, хоча рівень кваліфікації і трудової дисципліни працівників досить високий).

Галузева структура здійснених у 1990-х рр. іноземних інвестицій, а також низка інших фактичних даних дають підстави зробити висновок, що іноземний капітал справляє у цілому позитивний вплив як на структурну перебудову виробничої сфери, так і формування сучасної інфраструктури в країні. Майже 60% іноземних капіталовкладень було спрямовано в промисловість, причому переважно в обробні галузі, 16% – у розвиток телекомунікацій, 7,5% – у готельний сектор, будівництво ділових центрів і нерухомість, 7,7% – у фінансову та торговельну сфери.

Для таких галузей угорської промисловості, як наукомісткі підгалузі машинобудування і фармацевтика, залучення іноземного капіталу, на думку угорських аналітиків, єдино можливий шлях їх спасіння у сформованих умовах. Лише за допомогою західного обладнання, технологій, культури праці та виробництва є можливим здійснити динамічну зміну структури виробництва, перейти від випуску переважно кінцевої продукції до технологічної і по вузловій спеціалізації, ставши субпостачальником провідних західних фірм. В іншому випадку ці з віковими традиціями галузі угорської промисловості можуть бути просто втрачені.

Але важливо підкреслити й інше. Експерти зазначають, що в Угорщині відбуваються сприятливі зрушення в змісті структури іноземних інвестицій. Якщо на початку 1990-х рр. там, як і в інших державах з перехідною економікою, інвестиції йшли, в основному, у такі трудомісткі галузі, як харчова і текстильна промисловості, металургія, автомобілебудування, то сьогодні різко зростає роль галузей високих технологій. Прямі іноземні інвестиції радикально перетворили зокрема угорський телекомунікаційний сектор. У 1990 р. на 100 чоловік припадало лише 9,6 телефонних ліній, тоді як до 1997 р. цей показник зріс до 33,2. При цьому число абонентів мобільного стільникового зв'язку з 1990 по 1998 рр. збільшилося з 0,03 до 8,4 на 100 чоловік населення і швидко наближається до рівня західних країн. За кількістю користувачів Інтернету Угорщина уже випередила деякі провідні ринкові країни – Італію, Францію, Японію.

Принципове значення для майбутнього угорської промисловості мають транснаціональні корпорації, що в останні роки стали виявляти певний інтерес ідо Угорщини: 35 з 50 найбільших уже постійно присутні на угорському ринку. Наявний досвід співробітництва з цими компаніями свідчить про те, що їхня участь гарантує Угорщині створення нових для неї видів виробництва, докорінне перетворення традиційних галузей економіки.

Дуже показовий у цьому зв'язку приклад угорського підприємства «Тунгсрам», який практично цілком придбала американська компанія «Дженерал Електрик». Завдяки великим інвестиціям (десь 600 млн дол.), здійсненим «Дженерал Електрик», що пішли на перепідготовку робітників, охорону навколишнього середовища, гарантування якості продукції, запровадження нових технологій, удалося санувати підприємство, домогтися того, що продуктивність праці щорічно підвищувалася двозначними темпами, а кількість працівників скоротилася з 20 тис. до 9 тис. чоловік. Сьогодні «Тунгсрам» найбільший угорський експортер, що забезпечує близько 3% всього експорту країни. Більше того, «Дженерал

Електрик» інтегрував угорську компанію у свою глобальну виробничу мережу і здійснив раціоналізацію виробництва, заклавши деякі виробничі лінії й філії, зате зосередив усе виробництво на високорентабельних видах продукції, зокрема виробництві зовсім нового виробу – першої у світі компактної світлоспрямовуючої лампи, що використовує технологію індукції.

Цікаво, що з 1995 р. 90% європейського виробництва «Дженерал Електрик» зосереджене в Угорщині, тоді як кілька нещодавно придбаних західноєвропейських підприємств були закриті. Крім того, в Угорщині знаходиться єдиний дослідницький центр «Дженерал Електрик» за межами США [16].

Могутній приплив інвестицій, безперечно, значною мірою забезпечив ріст продуктивності праці в Угорщині. Якщо в 1991 р. продуктивність становила третину австрійської, то в 1998 р. – уже дві третини. Одним із найбільш яскравих прикладів росту продуктивності є підприємство Tungsram.

Завдяки інвестиціям в Угорщину від таких гігантів світового автомобілебудування, як «Дженерал Моторс» (250 млн дол.), «Фольксваген-Ауді» (200 млн дол.), «Судзукі» (180 млн дол.), «Форд» (123 млн дол.), у країні створена практично нова для неї галузь – легкове автомобілебудування. Лише на одному зі спільних підприємств за участю цих компаній – АТ «Угорське Судзукі» в 1995 р. випущено близько 35 тис. легкових автомобілів «Судзукі Свіфт», з яких 20 тис. експортовано. З жовтня 1995 р. завод вийшов на проектну потужність – 50 тис. автомобілів на рік. Відповідно розширюватиметься й експорт. У планах підприємства – освоєння потужних ринків Китаю та Росії [17].

Перші вдалі кроки були зроблені й у фармацевтичній промисловості: навесні 1991 р. французька компанія «Санofi» придбала 40% акцій найбільшого угорського фармацевтичного заводу «Хіноін», одночасно зарезервувавши за собою право на одержання в майбутньому контрольного пакета акцій. До подібної приватизації готові й інші великі фармацевтичні підприємства: «Гедеон Ріхтер», Кебанський фармацевтичний завод. Крім того, формується сектор дрібних і середніх фармацевтичних фірм за участю західного капіталу, таких як «Фармавіт» і «Уніфарма».

Те, що західні інвестори активно йдуть саме в Угорщину, пов'язане не тільки з географічною близькістю країни до цього регіону, а й тим, що існує чітка залежність росту притоку капіталу та ступеня відкритості економіки і прав участі інвесторів у приватизації.

Визнаючи у цілому позитивну роль іноземного капіталу у формуванні сучасної галузевої структури угорської економіки, при цьому слід відмітити прагнення західних інвесторів до монополізації галузей і виробництва. В Угорщині, наприклад, під контроль іноземного капіталу, причому на пільгових умовах, потрапили такі галузі угорської економіки як цементна, паперова, поліграфічна, цукрова, тютюнова, маслoбійно-жирова, лікeро-горілчана, будівництво автомобільних доріг, мережа станцій із заправлення балонів пропан-бутаном, виробництво електроламп і трубок денного світла, побутових холодильників, сірчаної кислоти. На місце колишньої державної монополії поволі приходять монополія іноземного капіталу з усіма наслідками, які з цього випливають.

Висновки

Із розглянутого досвіду Угорщини щодо формування ринкової фінансово-кредитної системи встановлено, що основними напрямками та результатами банківських реформ в Угорщині були такі. По-перше, це формування нової законодавчої бази банківської справи, що відповідає вимогам ринкових відносин. По-друге, найважливішим елементом реформи в банківській сфері стала при-

ватизація державної власності як умови розвитку конкурентної боротьби за обслуговування клієнтури, особливо недержавних і приватних підприємств. По-третє, просуванню реформи у банківській сфері сприяє перехід від адміністративного до ринкового регулювання діяльності банківського сектора в цілому й окремо взятих комерційних банків. В Угорщині системи грошово-кредитного й банківського регулювання постійно змінюються, удосконалюються й у цілому посилюються. Найбільш загальний напрям змін – зближення з відповідними параметрами аналогічних систем у країнах ЄС. По-четверте, банківські реформи в Угорщині припускають послідовне підпорядкування побудови й функціонування комерційних банків принципам ринкової, комерційної діяльності, тобто одержанню прибутку й використанню частини його на збільшення власного капіталу, резервів і кредитоспроможності. Кожен комерційний банк повинен мати власну нішу на ринку банківського продукту, отримувати прибуток, а не бути збитковим, розробляти стратегію подальшого розвитку й використовувати ту чи іншу частину прибутку на реалізацію цієї стратегії.

Література

1. Дж. Сакс. Економіка перехідного періоду (Уроки для України). / Дж.Сакс, О. Півоварський. – К.: «Основи», 1996. – С.59.
2. Бальцеревич Л. Социализм, капитализм, трансформация. Очерки на рубеже эпох. Москва, Наука – УРАО, 1999. С. 189-190.
3. Опыт управления социалистической экономикой в Венгрии. М., 1989, с. 136; Statistikai évkönyv 1995.MNB. Jelentésazinflációalakulásáról. 2000. szept.
4. MNB. Évesjelentés 1997. 234-237 old.; Magyar statisztikaizsebkönyv, 150. old. Világ-gazdaság, 1997, marc. 26; Napigazdaság, 1998, dec., 30; Népszabadság, 1999, okt., 8.
5. Népszabadság, 1999, okt., 8; 2000, jun., 30; 2001, aug., 22.
6. Уроки социально-экономических преобразований в странах Центральной и Восточной Европы / Под ред. О.Т.Богомолова.– М.: ИМЭПИ РАН, 1996.– С.53.
7. Центральная и Восточная Европа во второй половине XX века. В 3 т. / Т.3. Трансформации 90-х годов. Ч.1. – М.: Наука, 2002. – С. 96.
8. Ласло Соч. 2001 год в Венгрии: Движение вперед, но к чему? [Электронный ресурс] – Режим доступа: [www/gallup.hu](http://www.gallup.hu)
9. ITD. Hungary, 1995/1. – P.8.
10. Világgazdaság, 1995.– Május 26.
11. Гринберг Р.С. Результаты экономических реформ в постсоциалистических странах// Экономическая политика: стратегия и тактика №3. – 2003.– 20 с. [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://vasilieva.narod.ru/1_3_03htm
12. Усевич М.А. Десятилетие реформ в Венгрии. 90-е годы XX в. / «Новая и новейшая история», 2002-09-01NNI. – №005. – С.86.
13. The Hungarian Economy.– 1996. – V. 24. –№ 4. –P.6.
14. Adevărul economic.Bucurest.– 18-24.11.1995, – № 47. – P.9.
15. Berend I. From Regime Change to Sustained Growth in Central and Eastern Europe // Economic Survey of Europe, 2000. –№ 2/3. – P. 56.
16. Világgazdaság, 1995, november 1.
17. Сегодня и завтра Восточной Европы / НГ-политэкономия.– 2000, 24 окт.(UNCTAD).
18. Гець В. Ринкова трансформація в 1991–2000 роках: здобутки, труднощі, уроки [Електронний ресурс]/ В. Гець // Вісник Національної академії наук України, 2001. – № 2. – С. 22-37. – Режим доступу:http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnanu_2001_2_4
19. Бершеда Є.Р. Сусідство України з Євросоюзом: нові геополітичні реалії / Є.Р. Бершеда // Стратегічна панорама. – 2004. – № 2. – С. 42-44.
20. Ткач Д.І. Сучасна Угорщина в контексті суспільних трансформацій: Монографія / Ін-т політ. і етнонац. дослідж. НАН України. – К.: МАУП, 2004. – 504 с.
21. Шестакова Е.Е. Изменения в социально-экономическом положении и поведении домашних хозяйств в переходных экономиках. – М.: Эпикон, 2001. –326 с.
22. Ушкалов И.Г. Процесс трудовой миграции: состояние и перспективы [Электронный ресурс] // Российский экономический журнал. – 1993. – № 2. – 20 с. Экономическая библио-

тека. – Режим доступу: <http://economy-lib.com/migratsiya-naseleniya-kak-faktor-mobilnosti-trudovoyh-resursov#ixzz4MPaDi7HD>

23. Лучкина Л.С. Социальные реформы в Содружестве Независимых Государств : Науч. докл. / Л.С. Лучкина; Рос. акад. наук. Ин-т междунар. экон. и полит. исслед. – М. : ИМЭПИ РАН, 2002. – 95 с.

24. Kuczi, Tibor. Kisvállalkozásértársadalmikörnyezet (Small entrepreneurship and social environment). Budapest: Replika, 2000.

25. Róna-Tas, Ákos. Economic Sociology in Europe: Hungary, Economic Sociology. European Electronic Newsletter (February 2002). – Vol. 3, № 2. [Электронный ресурс] – Режим доступу: <http://www.siswo.uva.nl/ES/esfeb02art4.html>.

26. Д-р Данко Л. Свободные экономические зоны в Венгрии / Д-р Л. Данко, М. Чисарик // microCAD'98. – Мишкольцкий Университет. – 1998.

УДК 338

Л.Я. Філончук

*аспірант кафедри аудиту та економічного аналізу,
Університет Державної фіскальної служби України*

Система забезпечення та моніторингу боргової безпеки держави

У статті запропоновано систему забезпечення та моніторингу боргової безпеки держави та визначено ключових суб'єктів цієї системи. Проаналізовано категорії: «національний економічний інтерес», «ризик», «індикатор», «загроза», а також встановлено ланцюговий взаємозв'язок між ними в системі забезпечення та моніторингу боргової безпеки держави. Розглянуто алгоритм розрахунку інтегрального індексу боргової безпеки, який характеризує рівень боргової безпеки держави, та досліджено його динаміку.

Ключові слова: боргова безпека, індикатори боргової безпеки, система гарантування та моніторингу боргової безпеки держави.

Л.Я. Філончук

*аспірант кафедри аудита и экономического анализа,
Университет Государственной фискальной службы Украины*

Система обеспечения и мониторинга долговой безопасности государства

В статье предложена система обеспечения и мониторинга долговой безопасности государства и определены ключевые субъекты этой системы. Проанализированы категории «национальный экономический интерес», «риск», «индикатор», «угроза», а также установлена последовательная взаимосвязь между ними в системе обеспечения и мониторинга долговой безопасности государства. Рассмотрен алгоритм расчета интегрального индекса долговой безопасности, характеризующий уровень долговой безопасности государства, и исследовано его динамику.

Ключевые слова: долговая безопасность, индикаторы долговой безопасности, система обеспечения и мониторинга долговой безопасности государства.